

METAFORALARIN TƏDQIQI: ONLARIN BƏDİİ, FUNKSIONAL VƏ LİNGVİSTİK ƏHƏMİYYƏTİ

İzaura Şirinova

Azərbaycan Dillər Universiteti, Bakı, Azərbaycan
e-mail: Shirinova.izaura@gmail.com

Xülasə. Məqalədə həm bədii ədəbiyyatda, həm də gündəlik ünsiyyətdə geniş şəkildə istifadə edilən güclü üslub vasitəsi olan metaforalar, onların mənşəyi, funksiyaları və təsnifatını təhlil edilir. Məqalədə müxtəlif metafora növləri araşdırılır. O cümlədən psixologiya, ədəbiyyat, dilçilik, pedaqogika, məntiq, fəlsəfə və ritorika kimi müxtəlif sahələrdə metaforanın rolu, onun praktikliyi və yaradıcılığını vurğulanır.

Açar sözlər: Dil, üslub, üslubi vasitə, məcaz, metafora.

EXPLORING METAPHORS: THEIR LITERARY, FUNCTIONAL AND LINGUISTIC IMPORTANCE

Izaura Shirinova

Azerbaijan University of Languages, Baku, Azerbaijan

Abstract. The article analyzes metaphors - a powerful stylistic tool widely used both in fiction and in everyday communication, their origin, functions and classification. The article discusses various types of metaphors. The role of metaphor, its practicality and creativity are emphasized in various fields such as psychology, literature, linguistics, pedagogy, logic, philosophy and rhetoric.

Keywords: Language, style, stylistic device, trope, metaphor.

ИЗУЧЕНИЕ МЕТАФОРЫ: ИХ ЛИТЕРАТУРНОЕ, ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ И ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Изаура Ширинова

Азербайджанский Университет Языков, Баку, Азербайджан

Резюме. В статье анализируются метафоры – мощный стилистический инструмент, широко используемый как в художественной литературе, так и в повседневном общении, их происхождение, функции и классификация. В статье рассматриваются различные виды метафор. Роль метафоры, ее практичность и креативность подчеркиваются в различных областях, таких как психология, литература, лингвистика, педагогика, логика, философия и риторика.

Ключевые слова: Язык, стиль, стилистический прием, троп, метафора.

1. Giriş

Dil çoxyönlü ifadə vasitəsi olmaqla, mesajları təsirli və yaradıcılıqla çatdırmaq üçün tez-tez müxtəlif üslub vasitələrini özündə birləşdirir. Üslub sözü mənşəcə latın sözü olub, düşüncə və ifadə arasındakı əlaqəni ifadə edir. Dil vasitələrindən məqsədyönlü şəkildə istifadə edilməsi üslub adlanır. Ümumi baxımdan üslublara nəzər yetirdikdə funksional üslublar meydana gəlir. Ünsiyyətin praqmatik aspekti ilə seçilən mətn növlərinə dilin funksional üslubları deyilir. Ədəbi dili ümumilikdə funksional üslublar təşkil edir. Üslubları öyrənən elmə üslubiyyat deyilir. Üslubiyyat elmi, əsasən, ünsiyyət aktının nəticələri ilə məşğul olur. Onun obyektini onun funksiyaları, strukturları, stilistik vasitələrin təbiəti təşkil edir.

2. Dil istifadəsində üslubi vasitələrin tədqiqi və təhlili

Bildiyimiz kimi, üslubiyyatın iki müstəqil vəzifəsi vardır:

1. Xüsusi dil daşıyıcılarının tədqiqi;
2. Müəyyən mətn növləri.

Üslubi vasitələr və ya nitq fiqurları ünsiyyəti daha təsirli, ifadəli və cəlbedici etmək üçün dili bədiiləşdirmək və bəzəmək üçün istifadə olunan dil alətləri və ya üsullardır. Bu vasitələr müxtəlif funksiyaları yerinə yetirərək, yazı və ya danışmaq diskursunun ümumi üslubuna və təsirinə töhfə verir. Bunu başa düşmək və istifadə etmək yazıçılara və nətiqlərə dili dəqiqliklə, yaradıcılıqla və nüansla tərtib etməyə imkan verir, nəticədə müxtəlif kontekstlərdə ünsiyyətin effektivliyini artırır.

Üslubi vasitələr dildə müxtəlif funksiyaları yerinə yetirir ki, bu funksiyalar da öz növbəsində, yazılı və ya şifahi ünsiyyətin ümumi təsirinə, effektivliyinə və estetik cəlbediciliyinə töhfə verir. Stilistik vasitələrin bəzi əsas funksiyaları bunlardır:

Üslubi vasitələr diqqəti konkret sözlərə, ifadələrə və ya fikirlərə cəlb etməyə kömək edir, onların əhəmiyyətini vurğulayır və onları mətndə və ya nitqdə fərqləndirir.

Bənzətmələr, metaforalar və analogiyalar kimi qurğular canlı və əlaqəli müqayisələr təqdim etməklə aydınlığı artırır, mürəkkəb anlayışları auditoriya üçün daha başa düşülən edir.

Üslubi vasitələr dili daha maraqlı və cəlbedici etməklə dinləyicilərin diqqətini çəkir, onları çatdırılan mesajla diqqətini cəmləməyə təşviq edir. Dinləyicilərdə emosional rezonans oxucu və ya dinləyici üzərində daha güclü və yaddaqalan təsir yarada bilər. Canlı təsvirlər, bənzətmələr və metaforalar kimi məcazlar zehni təsvirlər yaratmağa kömək edir, dinləyicini məzmunu daha parlaq şəkildə vizuallaşdırmağa və təcrübədən keçirməyə imkan verir. Hiperbola, təkrarlama və digər qurğular tamaşaçıların qavrayışına və reaksiyasına təsir edə bilər. Yadda qalan ifadələrin, nitq fiqurlarının və ritorik vasitələrin istifadəsi dinləyicilərin mesajı ifşa etdikdən sonra uzun müddət yadda saxlaması ehtimalını artırır. Stilistik vasitələr dilin daha ifadəli və nüanslı istifadəsinə imkan verir. Onlar yazıçılara və nətiqlərə mürəkkəb duyğuları, ideyaları və ya perspektivləri daha bədii və təsirli şəkildə çatdırmağa imkan verir. Bu cür vasitələr yazıçılara və nətiqlərə öz yaradıcılıqlarını və fərdiliyini ifadə etmək üçün bir vasitədir. Onlar dillə oynamaq, unikal və fərqli üslublar yaratmaq üçün alətlər təklif edirlər. Stilistik fiqurlar dilin ümumi gözəlliyinə və zərifliyinə töhfə verir. Onlar ünsiyyəti daha zövqlü və estetik cəhətdən xoş hala gətirərək məna və sənət qatları əlavə edirlər. Üslubi fiqurlar mədəni və kontekst baxımından uyğun ola bilər, dinləyiciləri paylaşılan təcrübələrə, ənənələrə və ya ictimai normalara birləşdirərək mesajın rezonansını gücləndirir. Bir sözlə, üslubi vasitələr dildə çoxşaxəli rol oynayır, digər funksiyalarla yanaşı vurğu, aydınlıq, cəlbedicilik, emosiya və estetik cəlbedicilik təmin etməklə ünsiyyəti gücləndirməyə xidmət edir. Onların strateji istifadəsi müxtəlif kontekstlərdə təsirli və yaddaqalan ifadəyə imkan verir.

Üslubi vasitələri dörd qrupa ayırmaq mümkündür:

1. Fonetik üslubi vasitələr. Bu vasitələr fonetik vahidlərin ziddiyyətinə əsaslanır. Belə vahidlərə alliterasiya və assonans, ritm, qafiyə və s. kimi vahidlər aiddir. Bu tip vasitələr dilin musiqililiyinə töhfə verir, mətnin və ya nitqin axıcılığını artırır və onu daha estetik cəhətdən cəlbedici edir.

2. Sintaktik üslubi vasitələr semantikadan asılı olmayaraq sintaktik mənaların ziddiyyətinə əsaslanır. Belə vasitələrə aiddir: ritorik sual, ellipsis, inversiya, paralelizm və s. Qeyd olunan üslubi vasitələr arqumentləri daha cəlbedici etmək üçün inandırıcı yazı və ritorikada tez-tez istifadə olunur.

3. Leksik-sintaktik üslubi vasitələr. Bu vasitələr istifadə olunan leksik vahidlərin sabit sintaktik təşkili ilə müşayiət olunan leksik mənaların ziddiyyətinə əsaslanır. Bu vasitələrə antiteza, litota, bənzətməni daxil etmək olar.

4. Leksik üslubi vasitələr. Qeyd olunan vasitələr sözün sintaktik təşkilindən asılı olmayaraq, leksik mənaların ziddiyyətinə əsaslanır. Leksik üslubi vasitələrə aiddir: metafora, metonimiya, epitet, oksimoron və sair [2].

3. Metafora əsas üslubi vasitə kimi

Məcəzlar həm bədii ədəbiyyatda, həm də gündəlik həyatda istifadə etdiyimiz üslubi vasitələrdir. Həqiqi məna bəlli olduğu kimi hər hansı bir hadisəni və ya əşyanı birbaşa yolla adlandırır. Məcəzi mənənin yaranmasına isə nominativ məna təkan verir. Dilin daha ifadəli, daha obrazlı olması üçün məcəzlərdən geniş şəkildə istifadə olunur. Məcəzlar şifahi nitqlə yanaşı, yazılı nitqdə də geniş şəkildə istifadə olunur. Uzun müddət edilən araşdırmalardan sonra məcəzin növləri qruplaşdırılmışdır. Müxtəlif məcəz növləri “ümumi metafora” adı altında birləşirlər ki, bunlara xüsusi funksional metafora, metonimiya, sinekdoxa, litota, hiperbola, kinayə, evfemizm və s. aiddir.

Metafora məcəzin əsas növlərindən biri olub yunanca “köçürmə” mənasını bildirir. Hər hansı bir keyfiyyətin bir obyektə digərinə köçürülməsi deməkdir [1, s.139]. Metafora obrazlı təfəkkürün məhsuludur. Metafora emosional-ekspressiv xarakterli olub, dil üçün müsbət hadisə hesab edilir. Metaforanın istənilən sahədə təsvir vasitəsi kimi iştirak etməyi mümkündür. İnsan hərəkətini, dilini, nitqini, düşüncələrini, fəaliyyətini başa düşməyi zənginləşdirən amillərdən biri məhz metaforadır. Metafora insanın daxilindən irəli gələn ədəbi dilin, əsasən, şifahi forması ilə bağlı bədii dilin əsas materialıdır. Digər üslublara nisbətən bədii üslubda metaforanın imkanları daha genişdir. O, həmçinin, dil və təfəkkürün bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirir. Metaforalardan bəhs edən zaman mütləq onun praqmatik və nominativ tərəflərini də qeyd etmək lazımdır. Metaforanın praqmatik tərəfi öz məcəzlığı, metaforikliyi ilə, nominativ tərəfi isə məlumat mübadiləsi ilə səciyyələnir. Bu tərəflər bir-biri ilə sıx şəkildə əlaqəli olduğu üçün onları ayırmaq qeyri-mümkündür. Zəngin məcəz növlərindən biri olan metaforaya dair elmi araşdırmalar hələ qədim dövrlərdən başlamışdır. Metaforanın yaradılması insan tərəfindən baş verir. İnsanların əksər hissəsi metaforanın yalnız yazıçı, dramaturq, şair kimi yaradıcı

insanlar üçün bir vasitə olduğunu düşünür. Onlar metaforanın gündəlik həyatda nitqimizdə də işləndiyindən xəbərsizdir.

Corc Lakof və Mark Conson 1980-ci ildə yazdıqları olduqca məşhur “*Metaphors we live by*” (“*Yaşadığımız metaforalar*”) əsəri ilə metaforaların hər zaman hər yerdə işləmə bilməsini iddia edərək konseptual metafora nəzəriyyəsini ilk olaraq ortaya qoydular [15]. Metafora anlayışına idraki yanaşmanı sərgiləyən həmin nəzəriyyəyə qədər ona bir-birindən müxtəlif yanaşmalar, söylənmiş fikirlər mövcud olmuşdur. Metaforalar haqqında ilk dəfə tanınmış yunan alimi və filosof Aristotel tədqiqatlar aparmış və elmi fikirlər söyləmişdir. Bu elmi fikirlər onun ən tanınmış əsərlərindən biri olan “Poetika” əsərində öz əksini tapmışdır. Aristotela görə metafora bir əşyaya digər bir əşyanın adının verilməsindən ibarətdir ki, burada köçürmə ya cinsdən növlərə, yaxud növlərdən cinsə qədər, ya da növlərdən növlərə qədər ola bilər, daha çox oxşarlıq zəminində qurulur.

Alman dilçisi H. Paul bildirir ki, metaforalar müqayisənin və ya oxşarlığın müxtəlif növlərinə əsaslanıb, məsələn forma oxşarlığına: *head of a cabbage-kələmin başı, the teeth of a saw-mişarın dişi*. Bu oxşarlıq, əsasən, funksiyaya əsaslanır. Köçürülmüş məna isə kontekstdən asanlıqla anlaşılabilir: *the head of the school-məktəbin müdiri, the key to the mystery-sirrin açarı*. Metafora üslubiyyət elminin bir hissəsi olub, məcazi mənada işlənən sözlərin və söz birləşmələrinin yaranmasına zəmin yaradır.

Alimlərin fikrincə, metafora dildə söz və ifadələrin mənasını öyrənən semasiologiya elminin predmetidir. Bəzi dilçilər metaforanın iki obyektin aralarında olan bənzərlik əsasında yarandığı fikrini irəli sürürlər. Lakin görkəmli alim Qalperinə görə bu fikir tamamilə yanlışdır. Metafora hər iki leksik mənanın eyni zamanda dərk edilməsi nəticəsində əmələ gəlir [1, s.139]. Qalperin bunu görkəmli romantik şair və yazıçı Bayronun əsərindən bir parçanı nümunə göstərməklə izah etməyə çalışır. “*Dear nature is the kindest mother still*” (“*Doğma təbiət ən mərhəmətli anadır*”) cümləsində yazıçı mərhəmətli ananın xüsusiyyətlərini təbiətə aid etməklə metafora nümunəsini yaratmışdır. Ana və təbiət sözlərinin qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində təbiət öz simasını saxlamamaqla yanaşı, həm də ananın xüsusiyyətlərini əks etdirir [1, s.140].

Dilin ifadə imkanları metaforikləşmə prosesini əmələ gətirir. Metaforikləşmə hadisəsinə həmişə bir sıra nüfuzlu sahələrin nümayəndələri tərəfindən maraq olmuşdur. Metaforikləşmə termini ilə yanaşı “metaforalaşma”, “məcazlaşma” və s. bu kimi terminlər də geniş yayılmışdır. Sözlərin məcazi mənalarının işlənməsi ilə onların məğzinin genişlənməsi metaforikləşmə adlanır. Məsələn, “*The capriciousness of the cloud*”, “*The joy of the sun*” (*Buludun şıltaqlığı*), (*Günəşin sevinci*). Metaforikləşmə hadisəsində əşyaların, hadisələrin, anlayışların müqayisəsi bədii yaradıcılıq prosesinə olduqca təsir göstərir.

Nitq hissələri, sintaktik vahidlər daha çox metaforikləşməyə məruz qalır. Aktiv şəkildə metaforikləşən əsas nitq hissələrindən biri isimdir. Geyim, parça, ərzaq məhsullarının adları, təbiət hadisələrinin, insanlara məxsus bədən üzvlərinin adları metaforikləşə bilər. Metaforalar isimdən başqa sifətlə, feillə, zərflə, köməkçi nitq hissələrindən sözlüklə də ifadə olunur. Məsələn, “*The human tide is rolling west-ward*” (*İnsan axını qərbə doğru yuvarlanır*).

Metaforalar da digər üslubi vasitələr kimi növlərinə görə təsnif edilir:

1) Həqiqi metaforalar. Həqiqi metaforalar öncədən bilinməyən, proqnozlaşdırılmayan metaforalardır.

2) Ölü metaforalar. Ölü metaforalar nitqdə işlənən və dilin ifadə vasitəsi kimi lüğətlərdə təsbit olunan metaforalar adlanır. Ölü metaforalar zaman keçdikcə dildə köhnələ bilirlər. Məsələn, *“A ray of hope”* (Ümid şüası), *“Floods of tears”* (Göz yaşları), *“A flight of fancy”* (Fantaziya uçuşu), *“A shadow of smile”* (Təbəssüm kölgəsi) və s. [2, s.141].

3) Uyğunlaşdırılmış metaforalar. Uyğunlaşdırılmış metaforalar, əsasən, yazıçı, müəllif tərəfindən əsas kontekstə uyğunlaşdırılır. Bu növ metaforalara daha çox atalar sözləri və məsəllər aiddir. Məsələn, *“A good beginning is half battle”* (Yaxşı başlanğıc işin yarısıdır).

4) Klişələr. Klişələr öz obrazlılığını itirmiş metaforalar adlanır. Klişələrin meydana gəlməsi üçün 2 cür yol mövcuddur [2, s.141]:

1. Məcəzi mənada işlənən sifət və həqiqi mənada işlənən ismin birləşməsi, məsələn, *“a bad conscience”* (natəmiz vicdan).

2. Məcəzi mənada işlənən feil və ismin birləşməsi, məsələn, *“leave to the mercy”* (Taleyin ümidinə buraxmaq)

5) Yaradıcı metaforalar. Yaradıcı metaforalar, əsasən, yazıçının öz təxəllüyündən irəli gəlir və həmçinin, “poetik metaforalar” adlanır. Məsələn, *“Her tall black-suited body seemed to carve its way through the crowded room”*. Bu cümlədə qadının bədəni “izdihamlı otağa” oxşadılaraq məcaz növü metafora yaradılmışdır.

6) Vizual metaforalar. Vizual metaforalar hər hansı bir insanın, əşyanın, hadisənin vizual olaraq ifadə edilməsidir. Onlar hətta bəzən “şəkil metaforalar” adlanır. Antik dövrlərdə vizual metaforalar daha çox mədəniyyətdə, incəsənətdə, rəsmlərdə, karikaturalarda və s. işləndi. Buna nümunə olaraq 16-cı əsrin ortalarında bir sıra italyan rəssamlarının Məsihi təmsil edən “quzu” və ya “göyərçin” kimi simvolları istifadə etmələrini göstərmək olar. Müasir dövrdə isə vizual metaforalardan daha çox reklamlarda, başlıqlarda və elanlarda istifadə olunur.

7) Kök metaforalar. Kök metaforalar hər hansı bir şəxsin öz şəxsiyyəti, mənəviyyəti, mədəniyyəti, vərdişi və adət-ənənəsi, həyat tərzi ilə bağlıdır. Onlar, əsasən, bədii əsərlərdə qəhrəmanların daxili dünyalarını açıq və onlar haqqında bəzi fikirlər irəli sürür. Məsələn, *“Weak women are time-sucks”* (Zəif qadınlar zaman itkisidir). Bu ifadə əsərdə qəhrəmanın şəxsi güc və əzmkarlığının vacibliyinə dərin bir inamın olduğunu göstərir.

8) Mütləq metaforalar. Mütləq metaforaların digər metaforalardan fərqli olaraq başa düşülməsi daha çətinidir. Mütləq metaforalar həm də “antimetaforalar” kimi adlanır. Burada bir-biri ilə heç bir əlaqədə olmayan terminlər bir-biri ilə müqayisə olunur. Məsələn, *“Love is death by pampering”* (“Sevgi əzizlənərək ölməkdir”). Burada sevgi məhz ölümə bənzədilir. Sevgi və ölüm bir-birinin əksi hesab olunur.

9) Nəzəri (konseptual) metaforalar. Konseptual metaforalar bildiyimiz kimi mədəniyyətin, elmin, incəsənətin ayrılmaz hissələridir. Onlar həmçinin, tərəflər arasında hər hansı bir məqsədə çatmaq üçün birləşdirici amillərdən biridir. Bu metaforalar vasitəsilə yazıçı hər hansı bir mövzunu müxtəlif formalar ilə göstərə bilər. Məsələn, *“Elisa lost 4 weeks of her life on him” (Eliza ömrünün dörd həftəsini ona sərf etdi)* [5]. Burada məhz Elisanın özünün vaxt itirdiyi göstərilir, ancaq bunu bildirmək üçün təqvim ilindən istifadə olunur. İki bir-birindən fərqlənən fikir mübadiləsi aparılır. Bu isə ifadə olunan fikri daha aydın və başa düşülən edir.

10) Qiymətləndirici-estetik metaforalar. Bu metaforalar, müxtəlif obrazların dəyərləndirilməsini əhatə edib çox yüksək estetikə və ekspressivliyə malik olan metaforalardır. Məsələn, *“Don’t wait for me anymore, I won’t come back after that. You will understand everything when you read the last letter I wrote to you” (Məni daha gözləmə, bundan sonra qayıtmayacam. Sənə yazdığım son məktubu oxuduqda hər şeyi anlayacaqsan)* [5].

11) Obrazlı metaforalar. Obrazlı metaforalar termin kimi, əsasən, üslubiyatda öyrənilir. Bunlar bədii əsərlərin emosionallığını, obrazlılığını, ekspressivliyini artırır. Belə metaforalar çox zaman assosiasiyalar ilə yaradılır. Məsələn, *“star”* sözünün köməyi ilə *“art star” (sənət ulduzu), “sport star” (idman ulduzu)* və s. kimi obrazlı birləşmələr yaradılır [5].

Metafora daima ünsiyyət prosesinə təsir göstərir və insanlar arasındakı əlaqələri bir xeyli asanlaşdırır. Buna görə də metafora dildə və nitqdə həddindən artıq önəmli rol oynayır. O hadisələrin oxşar xüsusiyyətləri ilə yanaşı, həm də fərqli xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir. Metafora bir sıra məşhur elm sahələrini-psixologiya, ədəbiyyat, dilçilik, pedaqogika, məntiq, fəlsəfə, ritorika və s. ifadə edir. Geniş yayılmış məcaz növlərindən biri olan metaforaya, demək olar ki, bütün dövrlərdə maraq olmuşdur. Bu da məhz elmi fikirlərin inkişafına təkan vermişdir. Metafora bir məcaz növü kimi çox praktikdir. Metaforadan həmçinin, bədii tərbiyədə, müxtəlif təlimlərdə, psixoloji və psixoterapevtik danışıqlarda, kompüter proqramları dillərində və s. istifadə olunur.

Alimlərin bəziləri metaforanı aşağıdakı kimi xarakterizə edir:

1. Canlılara məxsus xüsusiyyətlərin cansızlara köçürülməsi ilə əmələ gələn metaforalar: məsələn, *“The sun rises, things slow down” (Günəş çıxır, işlər axsayır)*. Bu növ metaforalara tanınmış alimlərin əsərlərində, kitablarında tez-tez rast gəlmək olur.

2. Daxili keyfiyyətlərinə və əlamətlərinə görə heyvan və quş adları canlıların üzərinə köçürülməklə əmələ gələn metaforalar: *“wolf”, “fox” (qurd, tülkü)* və s.

3. Xarici görünüşün oxşarlığına görə yaranan metaforalar: məsələn, *“the foot of the village”, “the eye of the closet” (kəndin ayağı), (şkafın gözü)*.

Metaforanın diskursda müəyyənləşdirilməsi məsələsi metafora mövzusunda toxunulması vacib olan məsələlərdən biridir. Bu məsələ hər zaman alimlərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Siyasi diskursda da metaforalardan geniş bir şəkildə istifadə olunur. Siyasi diskursda metaforaların istifadə olunmasının əsas məqsədləri ictimai fikirlərə təsir etmək, inandırmaq,

aydınlaşdırmaqdır. Nətiqlər siyasi mövzuda çıxış edən zaman siyasi metaforalardan məhz öz çıxışlarını daha obrazlı, təsirli etmək üçün istifadə edirlər.

Metafora vasitəsilə yazıçı hansı sözü ifadə etmək istəyirsə, həmin sözün mənasını asanlıqla dəyişə bilər. Metafora çox yaradıcı bir vasitə olub, dili daha da qüvvətləndirir. Metafora allegoriya, tam obrazlı mətn şəklində də ola bilər. Nyumark qeyd edir ki, metaforanın əsas məğzi, mahiyyəti hər hansı bir hadisəni mümkün qədər lakonik təsvir etməkdir [9]. Tanınmış alimlərdən biri olan Blek metaforaları 4 cür təsnif etmişdir [13]:

1. Mənası dəqiq bilinməyən metaforalar;
2. Yeni əmələ gələn metaforalar;
3. Güclü təzyiqə məruz qalan metaforalar;
4. İfadəlilik gücü aşağı olan metaforalar.

Metaforalar, adətən, gizli müqayisə kimi müəyyən olunur. Mətnin bədiiliyi, obrazlılığı, oxucuların fikirlərinə təsir etmənin əsas meyarı kimi metaforikləşməni götürmək olar. Linqvistik ədəbiyyatda metaforaları iki yerə bölmək mümkündür: bədii və linqvistik metaforalar. Bədii metaforaları “fərdi”, “poetik”, “müəllif” metafora da adlandırırlar. Linqvistik metaforalar müəllifin qazandığı təcrübəni əks etdirir, bunun üçün də onlar subyektivdir. Linqvistik metaforalar, əsasən, ani olaraq yaradılır. Məsələn, *“I thought ‘said Old Bryson, showing as much interest as a bee shows in a vinegar cruets, that the late Septimus Gillian was worth something like half a million’* [4]. Məşhur amerikalı yazıçı O. Henri Brisonun marağını arının sirkə qabına olan böyük marağı ilə müqayisə edir və beləliklə, metafora yaradılır.

Nəticə. Metaforaların dilə, ünsiyyətə və müxtəlif tədqiqat sahələrinə dərin təsiri vardır. Metaforalar dinamik linqvistik vasitələr kimi bədii ədəbiyyatın həddlərini aşır və gündəlik nitqə nüfuz edir, dilin zənginliyinə töhfə verir. Həqiqi və ölü metaforalardan tutmuş yaradıcı və vizual metaforalara qədər metaforaların diqqətlə araşdırılması onların çoxşaxəlilliyini və geniş istifadəsini işıqlandırır. Aristoteldən Lakoff və Conson kimi müasir nəzəriyyəçilərə qədər olan tarixi perspektivlər metaforik düşüncənin təkamülünün hərtərəfli başa düşülməsini təmin edir. Lakoff və Johnson tərəfindən göstərilən nümunədə metafora koqnitiv yanaşma, dünya haqqında qavrayış və anlayışımızın formalaşmasında metaforaların hər yerdə mövcudluğunu vurğulayır. Klişelərin və yaradıcı metaforaların formalaşması kimi metaforikləşmə proseslərinin tədqiqi dilin dinamik təbiətinə, zamanla uyğunlaşma və təkamül qabiliyyətinə işıq salır.

Təhlillərin nəticəsi metaforaların dil alətləri kimi deyil, həm də idrak proseslərimizin ayrılmaz komponentləri olduğunu ortaya qoyur. Onların hər yerdə və çoxyönlü olması metaforaları insan ifadəsinin mühüm aspektinə çevirir, dili, düşüncəni və müxtəlif sahələrdə ünsiyyəti zənginləşdirir. Biz metaforik dilin mürəkkəbliklərini üzə çıxarmağa davam etdikcə onun dünya haqqında qavrayışımızın və anlayışımızın formalaşmasında rolunu daha dərindən dərk edirik.

Ədəbiyyat

1. Galperin I.R. (1977), Stylistics. Moscow: Higher School Publishing House, 136-137.
2. Həjiyeva A.K. (2015), English Stylistics. Baku: Elm və təhsil, 170.
3. <https://az.warbletoncouncil.org/metafora-ejemplos-3279>
4. <https://learningenglish.voanews.com/a/short-story-one-thousand-dollars-by-o-henry-127613863/114531.html>
5. <https://literarydevices.net/figure-of-speech/>
6. <https://symposiumcorp.medium.com/what-is-a-metaphor-how-to-use-metaphors-in-your-writing-f8e55a4e8e95>
7. <https://www.abbreviations.com/>
8. Leech G.N. (1966), English in Advertising. London: The M.I.T. Press, 104-105.
9. Newmark P.M. (1988), Approaches to Translation, London.
10. Rəsulova C.X. (2019), Siyasi diskursda metaforlar. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyası. Bakı, 131.
11. Sebeok T.A. (1977), Style in Language. London: The M.I.T. Press, 294-295.
12. Zeynalova S.S. (2016), Koqnitiv metaforlaşmanın substansional və prosessual aspektləri. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 25.
13. Блэк М. (1990), Метафора Теория метафоры. Москва: Прогресс, 160.
14. Гальперин И.Р. (1958), Очерки по стилистике английского языка: Учеб. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 462.
15. Лакофф Дж., Джонсон М. (1990), Метафоры, которыми мы живем. Теория метафоры. Москва: Прогресс, 385-415.